
ИКОНОМИКА, ПОЛИТИКА И БАЛАНС НА СИЛИТЕ

*Йоаким КАЛАМАРИС**

Interdependence affects world politics and the behavior of states. It is defined as 'mutual dependence', that is when a state is 'significantly affected by external forces'. When the effects of interruption of either symmetric or asymmetric transactions are costly, then there is interdependence. On the contrary, when there are no significant costs of the transactions, then there is interconnectedness. There are two dimensions of interdependence: sensitivity and vulnerability. Interdependence can be social, political and economic. 'Complex interdependence' is when societies interact through multiply channels, such as interstate and transnational relations. The term Balance of power describes a situation in which none of the powers can impose its own will and laws on the others and usually it refers to military power. Its main function is not the maintenance of peace but the preservation of the state system. The principle of preservation of the balance of power has undoubtedly tended to operate in favor of the great powers and at the expense of the small. Many advantages can be obtained through an advantageous position in international trade and investments. Therefore, total power determined precisely, since its strategic, political, economic as well as psychological factors, cannot be measured. A basic assumption of the theory of the balance of power is that states are unitary actors and their main objective is either their own preservation or world domination. Moreover, theory of the balance of power does not offer any explanations about states' behavior, instead, it focuses on the motives of the states and explains their results.

Взаимната зависимост влияе на световната политика и на поведението на държавите и се определя, когато една държава е значително засегната от външни сили, които могат да бъдат държавни или недържавни. Взаимната зависимост има различно значение от взаимната обвързаност, тъй като последната зависи от ефекта на трансакциите, ограниченията, както и на разходите, които произтичат от тези фактори. Когато ефектите от намесване на някоя от симетричните или асиметричните сделки са скъпоструващи, тогава имаме взаимозависимост. И обратното, когато няма значителни разходи по сделките, тогава имаме взаимнообвързаност.

* Авторът е доцент, доктор, преподавател във Висшето училище по сигурност и икономика – Пловдив.

Взаимозависимостта ограничава автономията на държавите и всички отношения, които се характеризират с взаимозависимост, включват известни разходи.

В допълнение, доколкото става въпрос за политиката на военна сигурност и икономическата взаимозависимост, има значителни разлики.

По този начин, макар и да няма нужда военната взаимозависимост да има нулев резултат, ако съюзниците се стремят да повишат нивото на сигурност на всички свои партньори и да поддържат баланса на силите, в икономическата взаимозависимост съществува конкуренция дори и когато ползите от сътрудничеството са големи. Следователно не съществува взаимозависимост като абсолютно понятие със стриктен смисъл, но вместо това асиметриите са значителен фактор, който влияе на участниците по отношение на властта. По-малко зависимите участници са по-силни отколкото своите партньори и следователно те могат да защитават интересите си по даден въпрос или да повлияват на други въпроси и участници с оглед на техните интереси.

По отношение на разходите няма доказателства, че военните средства са по-ефективни отколкото икономическите за постигане на дадена цел. Това е така, защото те разграничават две измерения – на взаимозависима чувствителност и уязвимост. От тази гледна точка взаимозависимостта може да бъде социална, политическа и икономическа, което означава, че има „заразен ефект“, който може да трансформира икономическия, както и политическия живот в обществата, и разходите се налагат от външни фактори. От гледна точка на последното уязвимата взаимозависимост се прилага повече за икономически и политически взаимоотношения и почива на относителното наличие и стойност на алтернативите, които различните участници срещат. Това означава, че външните събития могат да имат значително въздействие върху разходите, които ще бъдат наложени на местния партньор. Тези два вида определят асиметричната взаимозависимост, която засяга източниците на власт и разходите на различни нива в рамките на различни ограничения.

Първо, съществува и „комплексна взаимозависимост“, според която обществата си взаимодействат чрез множество канали, като междудържавни и международни отношения; второ, няма висока и ниска политика, което означава, че няма ясна йерархия на междудържавните отношения, а само местни и външни проблеми; и трето, военната сила е безполезна за правителствата, когато междудържавните отношения са доминирани от комплексна взаимозависимост, защото нещата могат да бъдат по-сложни. Въпреки това те не изключват използването на военна сила в крайни случаи, когато един проблем се превръща във въпрос на живот и смърт.

Икономическото благосъстояние измества националната сигурност като основна цел в обществата. То може да се постигне само чрез икономически растеж, международно сътрудничество, както и чрез рационално

използване на ресурсите. Въпреки това сегашната форма на икономическа взаимозависимост не определя международната политика, защото групи и държави са успели да гарантират и да максимизират печалбите си както на вътрешно, така и на международно ниво. В допълнение, за разлика от тези, които вярват, че икономическият растеж и просперитет могат да поемат контрола над война между държавите, икономическата взаимозависимост не е успяла да елиминира борбата за власт и подозрителността между държавите.

Търговията влияе на икономическото развитие на държавата, тъй като се разчита на собственото производство и по-малко на внос на стоки. Въпреки това развитите държави не само продължават търговията помежду си, но и увеличават влиянието си към някои държави.

Взаимозависимост има и в сектор „Инвестиции“, тъй като печалбите на развитите държави се повишават поради преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ). В допълнение трансферите на технологии са значителна част от преките чуждестранни инвестиции. Ето защо, ако стойността на ПЧИ е висока, то следва, че икономическата взаимозависимост е на високо ниво, което означава, че разходите са пропорционални на нивото на взаимозависимостта.

След Първата световна война световният износ, както и чуждестранните финансови активи са се увеличили двойно. Това е резултат, който не само показва повишаване на нивата на търговия със стоки и чуждестранна валута, но и представлява значително увеличение на нивата на международната взаимозависимост.

И последно, но не и по важност, политическият сектор също играе важна роля заради съюзите между държавите. По-конкретно през XX век повечето държави са разчитали на своите възможности, за да намалят зависимостта си от другите, обаче след Втората световна война те осъзнават, че не могат да гарантират своите отбранителни способности и трябва да общуват повече с цел решаване на вътрешните си социални проблеми, и следователно нивата на междуправителствено сътрудничество и взаимозависимост се увеличават. Най-добре изразена мярка на взаимозависимост е степента, до която икономическите интереси са пряко свързани. Икономическите ефекти са вече напълно изразени в политическата сфера. Така политически значителната взаимозависимост е много по-висока днес, отколкото през XIX век.

Понятието „взаимозависимост“ трябва да се анализира първо чрез определяне на концептуализацията на неговото естество.

Външната търговия е важен фактор, определящ националната мощ и възможност държавата да налага икономически санкции. Тя също така определя отношенията на зависимост и може да бъде силен инструмент на националната власт. Външната търговия има два ефекта – „ефект на доставяне“ и „ефект на влияние“. „Ефектът на доставяне“ засилва преди всичко

военните възможности. Чрез осигуряване на по-изобилна доставка на стоки или чрез замяна на стоки, които са по-малко търсени, със стоки, които са по-търсени, външната търговия засилва потенциалната военна сила на дадена държава. На второ място „ефектът на влияние“ действа като източник на власт, което означава, че външната търговия може да измести военните действия чрез принуда между суверенни държави. „Икономическата война може да замени бомбардировките и тракането на саби.“

В допълнение печалбите между търгуващите държави също играят значителна роля.

По-конкретно увеличаването на търговията води до увеличаване на печалбите. Следователно, за да може държавата да увеличи влиянието си, тя ще разшири своята външна търговия и като резултат печалбите ще бъдат увеличени, както и зависимостта. От друга страна, за да може една държава да запази влиянието си върху другите чрез външна търговия, тя трябва да вземе под внимание обема на търговията. Ако една държава иска да запази стабилен пазар, тогава обемът на износа и вноса не би трябвало да намалява, за да се предотврати предоставянето на заместители по отношение на пазарите и доставките. Следователно увеличаването на благосъстоянието чрез външната търговия води до увеличаване на властта в сравнение с тази на други държави.

Взаимозависимостта е бърза реакция към различни възможности за печалба, водещи до рязко намаляване на разликите във възнагражденията, защото има важни икономически последици за вътрешната политика, особено след създаването на Северноатлантическата зона за свободна търговия. Тези споразумения бяха резултат от скорошна икономическа интеграция между държавите. Това не означава обаче, че е логичен процес. Увеличаващият се обем на трансакциите води до мигновен ефект върху качеството на живот по четири причини.

Първо, нивото на държавната власт не трябва да се измерва чрез вноса, а чрез надеждността на достъпа. Второ, броят доставчици е жизненоважен, а не тяхното местоположение, защото нивото на търговия е пропорционално на броя на доставчиците. Колкото по-развита е търговията на една държава, толкова по-голям е броят на доставчиците в нея. Трето, вътрешни фактори и интереси опитват да контролират намаляването на цените. И четвърто, зависимостта може да се намали чрез нови технологии, осигуряващи заместители на първоначалните материали.

В допълнение корпорации, които са базирани в държавата и използват възможностите ѝ и човешките ѝ ресурси, както правят американските корпорации в САЩ, насърчават националните перспективи и възможности. Нациите не поставят лесно политиките си на масата и това е удобство за нацията, чиито операции са глобални.

При определяне на „взаимозависимостта“ различията в структурата пораждаат две измерения – взаимозависимост в рамките на и между

нациите: „интеграция“ се нарича състоянието в рамките на нациите, а „взаимозависимост“ – състоянието между тях. При „самопомагача си“ система всяка държава се опитва да се защити от другата, вместо да насърчава обмена на стоки, защото се притеснява само за оцеляването си. Дори перспективата за големи абсолютни ползи за двете държави не предизвиква сътрудничество, тъй като всяка от тях се страхува как другата ще използва увеличилите се възможности.

От друга страна предпоставка за взаимозависимост е сътрудничеството, но държавите са мнителни и се тревожат, че разделението на техните печалби може да даде възможност на другите повече, отколкото на самите тях. Също така сътрудничеството може да направи държавите зависими едни от други по отношение на сделки със стоки и услуги и колкото повече една държава реализира, толкова повече тя зависи от другите. Следователно държавите се стремят да ограничат вноса и износа. Все пак това не се отнася за по-слабите държави, които са силно зависими и се тревожат как ще се осигурят и ще поддържат достъп до стоките, от които зависят.

Поведението на държавите може да се обясни с уязвимост, която е следствие от високите нива на взаимозависимост. Иначе казано, държавите се опитват да контролират нивата на своята зависимост и следователно стават по-автократски.

Количеството се отнася за лица, които са взаимнозависими от големи доставки на стоки и услуги, а качеството се отнася за лица, които са взаимнозависими от важни и жизнени стоки, които не могат да бъдат намерени другаде. В допълнение взаимозависимостта съдържа два компонента – печалби и загуби, в резултат на взаимодействието между двете държави, както и на нивото на равенството, според което тези печалби или загуби се разпределят.

Въпреки че държавите могат да действат като единици, те не си взаимодействат като такива поради своята прилика и следователно могат да станат по-скоро опасни, отколкото полезни една за друга. Отново причината е структурата на системата. Когато тя се променя, степента на взаимозависимост също се променя, защото възможностите започват да се разпределят по различни начини в рамките на системата. Нещо повече, взаимозависимостта се определя от неравенството на националните способности и следователно този процес е отношения между равни. Международната система и нейните възможности разчитат на броя на Великите сили, така че колкото повече Великите сили намаляват, толкова повече нивото на взаимозависимостта намалява. Следователно тези, които разглеждат взаимозависимостта на ниво единица и през призмата на усложнения, игнорират значителен фактор, който е не друг, а структурата на системата, която засяга действията на държавите. И все пак концепцията за взаимозависимостта трябва да бъде внимателно използвана, тъй като

икономическата взаимозависимост зависи повече от размера и по-малко от броя на Великите сили. Колкото по-голяма е държавата, толкова по-голям бизнес обем има тя на национално ниво.

Що се отнася до асиметричната взаимозависимост, всичко влияе на всичко, но важното е степента на това влияние. Например две държави е възможно да не са взаимнозависими, обаче и двете си влияят една на друга. Терминът „асиметрична взаимозависимост“ ясно показва неравностойното състояние на нациите.

БАЛАНС НА СИЛИТЕ

Балансът на силите описва състояние, в което нито една от държавите не налага своята собствена воля и закони над други. Обикновено това се отнася за военната сила.

Въпреки това основната функция на баланса на властта не е поддържането на мир, а съхранението на държавната система. Война може да се случи само когато това е начин да се провери доминираща държава. Поради това поддържането на мира е подчинена цел на баланса на силите, а стабилни баланси на властта могат да отстранят всеки опит или мотив, който може да доведе до война. Въпреки това принципът на запазване на баланса на властта е несъмнено склонен да работи в полза на Великите сили и за сметка на малките.

Много предимства могат да бъдат получени чрез изгодна позиция в международната търговия и инвестиции, които могат да подобрят нивата на военната сигурност, докато слаба позиция в областта на ядреното възпиране действа като пречка за съществуващите възможности в други области. Следователно общата власт не може да се определи точно, тъй като нейните стратегически, политически, икономически, както и психологически фактори, не могат да се измерят.

От друга страна специален аспект на баланса на властта е ядреното възпиране. Възпирането е достоверно, ако отговаря на три условия. Първо, когато държавата А заплашва с наказание или лишаване държавата Б, ако последната извършва конкретно действие. Второ, когато държавата Б може евентуално да продължи с това действие в друг случай. И трето, когато държавата Б счита, че държавата А има капацитета, желанието и решимостта да реализира заплахата си срещу нея, тогава държавата Б решава да не пристъпва към първоначалното си действие, тъй като цената ще бъде по-висока, отколкото при бездействие. Освен това взаимното възпиране не е задължително да се отнася до ядрена или военна сила, а може да включва по-широк спектър от дейности по продължаващите заплахи. Също така то може да се отнася до отношения между две или повече държави.

Що се отнася до разглеждането на отношението относно взаимно ядрено възпиране и баланс на силите, идеята е сходна, но по други аспекти тя се различава. По-конкретно между две сили взаимното ядрено възпиране е само една част от техния баланс на силите, тъй като последното включва други значими фактори, които произтичат от националната власт. Второ, за разлика от баланса на властта, който осигурява равенство и равнопоставеност по отношение на военната сила между две сили, взаимното ядрено възпиране изисква само достатъчно ядрени оръжия, за да се предотврати ядрена атака.

В допълнение има два модела на борбата за власт, където балансът на силите играе решаваща роля. Първият се отнася до пряката опозиция, другият касае конкуренцията. По отношение на първия модел балансът на властта изпълнява две функции: първата е да насърчава и защитава стабилността на властта между нациите, а другата е да се предотврати доминирането на една нация над други, като по този начин се гарантира свободата. Независимостта на съответните нации не може да почива на никаква друга основа, различна на силата на всяка отделна нация, за да се предотврати силата на другите нации да навлязат в свободата ѝ.

Що се отнася до модела на конкуренция, въпреки че функцията на баланса на властта е идентична с първия модел, това е диференцирано, когато става дума за слаба държава, където има две сили, които се бият помежду си, за да я доминират. Затова независимостта на слаба държава зависи от отношенията между други империалистически сили. Независимо от това независимостта на слаба държава зависи не само от тази функция на баланс на властта, но и от претовеса на защитната сила, както и от липсата на атрактивност на империалистическите стремежи.

Съществуват четири метода на поддържане на баланса на силите, които са: 1. „Разделяй и владей“; 2. компенсации; 3. въоръжение; и 4. съюзи. Според първия метод една държава се опитва да запази конкурентите си разделени и да отдели тези фактори, които повишават тяхната сила; а в други случаи може да се превърнат в реална заплаха. Компенсациите са били въведени основно през XVIII и XIX век и тяхната цел е била по-скоро да запазят, отколкото да направят концесия от териториалния суверенитет. По този начин една нация може да упражни влиянието си без съпротива от страна на друга и обратно, обаче никоя нация няма да се съгласи с компенсация, ако няма никакви очаквания или пропорционални предимства в замяна. Надпреварата във въоръжаването от друга страна причинява по-голяма несигурност и страх, следователно въоръженията са свързани както с властта на една държава, така и с поддържането или възстановяването на баланса на силите. По отношение на съюзите като метод на постигане на баланс на силите те са необходими в система, съставена от много нации, които съзнателно избират да влизат в съюз с друг, освен ако разходите за присъединяване към съюза са по-високи от разп-

ределените ползи, които отразяват борбата за власт. В допълнение съюзите изискват общи интереси, които са сведени главно до общите проблеми на определяне на врага и агресията.

В допълнение друг вариант на балансиране е прехвърлянето на отговорността, който е значителен фактор и касае държави, които карат другите да възпират своя опонент, докато те остават на страничната линия. Прехвърлянето на отговорността е атрактивен избор, особено за държави, които са изправени пред много съперници и не разполагат с военен капацитет, който е необходим, за да се справят с тях. Има четири мерки, които могат да направят прехвърлянето на отговорността оперативна. Първото и най-важно е, че застрашените държави могат да имат добри дипломатически отношения или да подобряват съществуващите такива с агресора с надеждата, че това ще се фокусира върху държавата, поемаща отговорността. Второ, държавите, които прехвърлят отговорността, имат умерени дипломатически отношения с държавата, поемаща отговорността, защото те не искат да бъдат въввлечени във войната на тяхна страна. Трето, Великите сили могат да мобилизират повече от своя ресурс, за да направят предаването на отговорността оперативно чрез засилване на отбранителните си способности и като направят държавата, поемаща отговорността, по-лесна цел за агресора. Четвърто, понякога държавите, прехвърлящи отговорността, позволяват и повишават силата на държавите, поемащи отговорността, за да може успешно да се попречи на агресора, без първият да е въввлечен.

В допълнение по отношение на ядреното възпиране, макар държавите с ядрени възможности да не смеят да се атакуват една друга, конкуренцията в сигурността не е елиминирана изцяло, защото конвенционалните земни сили пак ще са най-значимият фактор за военната сила.

Основното предположение на теорията за баланса на силите е, че държавите са единни участници и тяхната основна цел е или собственото им запазване, или световно доминиране. Затова държавите се фокусират или върху вътрешните усилия чрез повишаване на своите икономически, военни и стратегически възможности, или върху външните усилия чрез увеличаване на съюзите си или намаляване на силата на противниковата държава. Теорията за баланса на силите е микротеория точно от гледна точка на икономиста. Системата като пазар в областта на икономиката се състои от действията и взаимодействията на своите единици и теорията се основава на предположения за поведението им.

Нещо повече, теорията за баланса на силите не предлага никакво обяснение на поведението на държавите, поради което тя често е критикувана. Вместо това тя се фокусира върху мотивите на държавите и обяснява техните резултати, обаче това не е задължително да е случаят, когато тези намерения на всяка единица произвеждат специфичен резултат.

Затова заплахите на държавата срещу индивида засягат вътрешното право на решения и правоприлагане, политическите действия, контрола върху държавната машина, както и външните политики за сигурност.

Що се отнася до второто ниво на сигурност – държавата като обект на сигурността, то означава, че националната сигурност не може да се разглежда отделно от вътрешната структура на държавата, тъй като базата на последната е физическа и зависи от индивида.

В допълнение държавите поради различните си компоненти също са уязвими откъм различни видове заплахи. Ако тези заплахи повлияят на институционалния образ на държавата, то тогава тя става слаба. Дали една държава е силна или слаба е от жизненоважно значение за всеки анализ на националната сигурност, защото силата на държавата се отнася до икономическите и военните възможности.

Що се отнася до третото ниво на сигурност, поради относителната концепция за сигурност анархичната международна система и всичките ѝ сложности, както и дилемата за сигурността няма да позволи на който и да е участник да се опита да увеличи нивата на собствената си сигурност. Слабостта на националната стратегия за сигурност сама по себе си е, че тя не може да избяга от интерактивните последствия от собствения си ефект върху системата. Като се има предвид фактът, че държавите са подозрителни една към друга, една стратегия на международната сигурност ще бъде обречена, защото тя ще се основава на взаимоотношенията между държавите. Затова най-подходящият инструмент за намаляване на заплахата са съюзите, които са част от баланса на силите, защото те не само разпределят властта, но и поставят националните политики за сигурност заедно. Въпреки това всеки режим с достъп до парични средства все ще има достъп до доставки на модерни оръжия.

Поради Студената война и заплахите от агресия понятието „национален интерес“ е синоним на „национална сигурност“. Въпреки това националната сигурност има символичен смисъл. Това е „двусмислен символ“, изразяван най-вече от тези, които нямат доверие в ефективността на международното сътрудничество и вярват, че тяхното правителство подценява външните опасности. Връзката между националната сигурност, властта и богатството е пряка, защото тя зависи както от поддръжката на държавните ресурси, така и от степента на влияние на държавата върху другите, за да насърчи собствените си интереси. Следователно националната сигурност се определя от липсата на заплахи и страх, които позволяват една държава да оцелее или да поддържа своята позиция в рамките на международната система.

Асиметрична взаимозависимост възниква, когато две държави не са взаимнообвързани, но носят последици в случай на разцепление.

Като следствие от първата точка наличието на асиметрична икономическа взаимозависимост в международната политика не може да

намали борбата за власт между държавите, което е от жизненоважно значение за оцеляването им. Като се има предвид, че всички държави са неравностойни по отношение на своите нива на власт, по-голямо сътрудничество и взаимозависимост означават по-малко контрол и влияние, особено за по-слабата държава. Подозрителността между държавите не им позволява да си сътрудничат в по-голям мащаб, защото се страхуват, че абсолютните ползи от сътрудничеството ще доведат до развитие на възможностите на другия и следователно до повишаване на властта и разширяване на неговото влияние.

По отношение на баланса на силите от реалистична гледна точка една държава може или да възпре агресията на друга държава, или да отстрани липсата на власт по отношение на друга държава. Следователно балансът на силите е от жизненоважно значение за стабилността на системата, защото тя възпира световното господство на една власт. В допълнение балансът на силите може да се постигне от една държава балансьор или от държави, „прехвърлящи отговорността“, които не желаят да се включат във война или в други подобни ситуации. Нещо повече, друг метод на равновесие е ядреното възпиране. Като се има предвид самият мащаб на бедствието, което могат да причинят, ядрените оръжия възпират ескалацията на кризата, която може да доведе до война. Въпреки всичко това не дава сигурност, защото сухопътните сили остават най-важният фактор на властта на дадена държава.

В тази точка е важно да се спомене, че балансът на силите не е задължително да се отнася само до широкомащабни проблеми. Всяка от споменатите функции засяга Великите сили и международната система преди война. Независимо от това трябва да се вземе предвид ролята на баланса на силите в ситуации на спорни територии по време на между-държавни конфликти и как тя се насърчава дори между ядрени сили, като Индия и Пакистан, за да може застрашената държава да запази своята национална сигурност.

Освен това концепцията за сигурност е сложна, защото международните отношения се състоят от теории, които възприемат реалността от различни гледни точки, като реализъм и либерализъм, или които считат, че няма външна обективна реалност – тя се определя от това как човек гледа на нея, като теорията на конструктивизма.

Литература

1. **Sonnerich**, A. S. (2006) Return on Security investment – a Practical Quantitative Model. – In: *Journal of Research and Practice in Information Technology*, p. 31 – 33.
2. **Bashroush**, S. A. (2016) Economic Evaluation for information Security Investment: A systematic literature review. – In: *Information Systems Frontiers*, p. 7 – 11.
3. **Kalamaris**, Ioakeim. Organizational and economic problems of building an information security system in a bank. 2007, p. 11 – 29; 33 – 49.